

چگونه روستاییان به روستا برگردند

محل کمک‌های بلاعوض (و با تشخیص موقعیت منطقه توسط دولت) پرداخت شود. - سیستم‌های نوین آبیاری با هدف صرفه‌جویی در مصرف آب و افزایش تولید در همین اراضی توسعه یابد و بخشی از هزینه‌ها با هدف توجیه اقتصادی هر طرح بلاعوض و الباقی نیز به صورت اقساط توسط بانک کشاورزی دریافت گردد. (این امر بسته به شرایط محل و روستا و ارزیابی دولت ضرورت بارانه دادن یا ندادن دارد).

- همزمان با ارایه طرح، هر روستایی بتواند با احداث واحدهای کوچک تولیدی از قبیل مرغداری، گاوداری، گوسفندداری و یک گلخانه و حوضچه پرورش ماهی در محدوده خانه و مزرعه شخصی خود، نیاز مواد غذایی این خانواده را تامین و تولیدات مازاد را از طریق تعاونی به فروش برساند.

- تهیه و ارایه نقشه‌های ساختمان مسکونی سالم و ضدزلزله انبارهای نگهداری محصول و سایر موارد برای اجرا در روستاها

- ایجاد یک سازمان مرکزی یا تعاونی محلی با عضویت و سرمایه‌گذاری روستاییان که توان ساماندهی تهیه مواد اولیه (نهادهای کشاورزی و دامی) تولید و توزیع در بین خانوارهای روستایی و همچنین جمع‌آوری محصولات مجتمع‌های تولیدی کوچک، درجه‌بندی، بسته‌بندی و ارسال به مراکز عرضه و توزیع شهری داشته باشد.

- حمایت دولت از کارآفرینان و سرمایه‌گذاران برای حضور در روستاها و ایجاد اشتغال پایدار و مشارکت در امر تولید با وضع مقرراتی صحیح (از جمله پذیرفتن حق تصمیم‌گیری کارفرما مبنی بر حذف نیروهای ناکارآمد و اخراج آنها، معافیت‌های بیمه‌ای، معافیت‌های مالیاتی، معافیت در تعرفه‌های گمرکی برای ورود ماشین آلات، پرداخت تسهیلات ارزان و ...) یا امکان احیاء اراضی حاشیه روستاها و باغات که معارض خصوصی ندارد.

توجه داشته باشید در حال حاضر میانگین تولید در روستاها یک سوم الی یک پنجم استاندارد برداشت محصول در واحد سطح یا در مقیاس تولیدات جهانی است. چون کشاورزی معیشتی در قطعات کوچک با ابزار سنتی و بدون انگیزه صورت می‌گیرد اما اگر افراد متخصص کار بلد و کارآزموده و طراحان قوی به کار گرفته شوند (نه اینکه صرفاً افراد بی‌کار یا تحصیلکرده‌های ناوارد با هدف جلوگیری از نارضایتی به کار گمارده شوند) و موارد یاد شده عملی شود قطعاً کشاورزی می‌تواند رقیب صنعت باشد.

با توجه به اینکه امروز یک هکتار زراعت یا باغبانی مجهز و مدرن می‌تواند در حدود دویست میلیون ریال درآمد سالانه داشته باشد در صورت اجرای طرح‌های فوق مسلماً روستایی احساس بی‌نیازی به شهر و شهرنشینی خواهد داد.

نمونه‌های موفق مهاجرت معکوس

• در حال حاضر در آلمان در روستاهای حاشیه شهرها اراضی مستعد را در قطعات ۱۰۰۰ و ۲۰۰۰ متری تجهیز کرده در اختیار بازنشستگان علاقه مند به تولید قرار می‌دهند تا فرد بازنشسته یک سرگرمی مفید داشته و با توجه به کاهش حقوق، بتواند کمک هزینه زندگی را تامین کند ضمناً در اثر بی‌کاری افسرده نشود و با این کار، بخشی از مشکلات و پیامدهای هزینه‌های اجتماعی از دوش صندوق‌های بازنشستگی و دولت برداشته می‌شود.

• در هلند معلمین بازنشسته برای تدریس تقویتی و آموزش‌های آسان‌تر به روستاها و مراکز تولید دعوت می‌شوند تا به نوعی در آموزش روستاییان و به طور غیرمستقیم در تولید مشارکت داشته باشند.

• در کالیفرنیا اراضی ۱۰ هکتاری دارای آب و امکانات کشت و زرع برای متقاضیان (اعم از بازنشستگان، افراد بی‌کار و کارگران) علاقه مند به بازگشت به روستا آماده است.

مهندس حمید گرامی در زمره تحصیلکردگانی است که با هدف ادا کردن دین خود به کشور و نقش داشتن در توسعه اقتصادی عمرانی میهن به جای مهاجرت به خارج، خدمت به وطن را سرمایه کاری خود قرار داده است. نمونه‌هایی از حرکت فردی و خانوادگی وی برای تحول در زندگی روستاییان، فرهنگ‌سازی برای آنان و ایجاد اشتغال پایدار در چند روستا موجب شد تا نظرات ایشان را در رابطه با سرمقاله شماره گذشته جویا شویم. مطلب زیر برداشت آزاد از پیشنهادات و نظرات کارشناسی مهندس حمید گرامی است. این نشریه آمادگی دارد تا نظر سایر کارآفرینان و صاحب‌نظران فرهیخته را در این بخش چاپ کند تا مورد بررسی مسوولان و پیدا شدن راه کار برای پیشگیری از مهاجرت روستاییان شود.

سرمقاله شماره پیش ماهنامه راه کارهایی را برای ماندگار کردن روستاییان در روستاها پیشنهاد کرده بود. دولت نیز طرح‌هایی مانند طرح شهید رجایی را برای تقویت و بنیهد اقتصادی یارایه یارانه به روستاییان اجرا می‌کند. بخش‌هایی از پیشنهادات سرمقاله کارساز بوده اما به نظر می‌رسد دولت در نخستین گام باید در نحوه، زمان و محل پرداخت یارانه‌ها، سهام عدالت و ... تجدیدنظر کند زیرا یارانه بی‌هدف شهروند را در کار و فعالیت بی‌انگیزه می‌کند.

یارانه برای تولید

به نظرم یارانه باید در جایی توزیع شود که تولید صورت می‌گیرد و دقیقاً در رابطه مستقیم با تولید توزیع شود.

دولت برای ماندگار کردن روستاییان باید کار گروه‌هایی از اقتصاددانان، جامعه‌شناسان و متخصصان امور روستایی، کشاورزی را در هر استان به کار بگیرد و از آنها بخواهد در مدت زمانی معین یک برنامه منسجم کاربردی ارائه دهند.

هر استان، یک روستای پایلوت

پیشنهاد می‌شود در ابتدا، یک روستای متوسط‌الحال از هر استان به عنوان نمونه (پایلوت) انتخاب شود و این مسایل مورد مطالعه قرار گیرد:

- بررسی استعدادهای روستا و امکانات موجود

- سرمایه‌گذاری‌های موردنیاز

- بررسی دقیق هزینه‌ها و هزینه‌بایی

- میزان اشتغال جدید معتبر از این سرمایه‌گذاری‌ها

- بازدهی در مدت زمان مشخص

- تدوین برنامه دقیق و زمانبندی شده

همزمان با این برنامه، کارشناسان اجتماعی - اقتصادی نیز هزینه‌های اجتماعی و اقتصادی یک مهاجر (از روستا به شهر) را بررسی و به دولت ارائه دهند تا سرجمع هزینه‌های مهاجرت میلیونها روستایی و نیز سرانه هزینه مهاجرت هر روستایی به شهرها و تبعات آن که به دولت و اقتصاد تحمیل می‌گردد، تعیین شود.

سپس دولت ۳۰ نمونه روستای مکانیزه در ۳۰ استان با هدف:

- حفظ نیروهای روستایی ساکن

- ارتقای سطح بهره‌وری و کارایی نیروی انسانی و امکانات موجود

- بازگرداندن روستاییان مهاجر و خانواده‌هایشان

- برقراری سیستم مهاجرت از شهر به روستا (مانند بازنشستگان، جوانان بی‌کار و ...) را ایجاد و عملیات اجرایی جدی (نه شعاری) را آغاز نماید تا هر روستایی بتواند پس از یک پارچه سازی اراضی در احداث باغ یا مزرعه مکانیزه و مدرن مشارکت داشته باشد.

ضرورت‌های طرح

در این راستا ضرورت دارد:

- با هدف توجیه اقتصادی، بخشی از هزینه‌های تسطیح و یکپارچه‌سازی اراضی از

جدابیت ریشه شهرها، دوباره احیا شود

درست است که روستاها ریشه شهرها هستند اما یک مشکل اساسی این است که روستاها به دلایل سنتی و فرهنگی از مشارکت در تولید همگانی، یک پارچه شدن اراضی و بعضاً استفاده از روش‌های نوین تولید استقبال نمی‌کنند. عادت کردن به وضع موجود و تن دادن به شرایط کم‌کاری و بی‌پولی بزرگترین مشکل کشاورز روستایی است. اما اگر شرایط به نحوی تغییر یابد که ارتقای کیفیت زیستی و امکانات در روستا همراه با ارتقای سطح درآمد کشاورزی از هر واحد سطح، زندگی در روستا را جایگزین جذابی برای محیط آلوده پرهزینه شهری بسازد رونق اقتصادی در روستاها، اطرافیان و خانواده‌های مهاجر را به روستاها خواهد کشاند و مهاجرت، روند معکوس خواهد یافت. بازنشستگان با امید به زندگی در هوای سالمتر از شهرنشینی و یک مصرف‌کننده صرف،

به روستانشینی با موقعیت تولیدکننده روی خواهند آورد. امروزه گرانی مسکن شهری، شرایط استثنایی برای تشویق به بازگشت شهرنشینان به روستا را فراهم آورده چنانکه امکان تبدیل مسکن گران قیمت شهری به مسکن بهتر در شرایط زیست محیطی سالم‌تر و آرامش بیشتر (در روستا) همراه با مشوق‌های دولتی و ایجاد همزمان امکانات رفاهی بیشتر در روستاها برگردد، قطعاً نه تنها مهاجرت به روستا جذابیت خواهد یافت، بلکه در مدت کوتاهی پیشگیری در روند رشد قیمت مسکن شهری نیز به وقوع خواهد پیوست. با افزایش جمعیت روستاها، مهندسان، پزشکان، معلمان و سایر دانش‌آموختگان بی‌کار، شایق حضور، سکونت و خدمات‌رسانی در روستاها می‌شوند، واسطه‌ها، دستفروش‌ها، خوش‌نشین‌ها نیز موقعیتی برای فعالیت مولد می‌یابند. اینجاست که روستاها آباد و فعال می‌شوند.

فقر روستایی و راه‌های مقابله با آن با تأکید بر توسعه کشاورزی

به دنبال چاپ سرمقاله شماره گذشته با عنوان « کارگروه ماندگار کردن روستاییان » مقاله کاربردی زیر در خصوص ریشه‌های فقر روستایی و اقدامات حمایتی مستقیم و غیر مستقیم، در این خصوص است که از نظر گرامی خوانندگان می‌گذرد.

بازتاب سرمقاله شماره ۱۰۳

سرمقاله

علیرضا باقری مرزنگو
کارشناس تعاون روستایی

لذا برای حل مشکلات روستاییان در توسعه باید به نگرش سیستمی تن در دهیم.

سیاست‌های دولت در کاهش فقر روستایی

در کشور ما اقدامات مربوط به مقابله با فقر را می‌توان به دو دسته تقسیم کرد: یک دسته مربوط به کمک‌های مستقیم به خانوار بی‌بضاعت و فقیر است که به صورت کلی، هم فقرای نقاط شهری و هم فقرای نقاط روستایی را دربر می‌گیرد. دسته دوم اقداماتی است که به طور غیرمستقیم و از طریق کوشش برای ارتقای شرایط زندگی در نقاط روستایی و افزایش درآمد روستاییان و کاهش فقر و محرومیت در نقاط روستایی کشور را در نظر دارد.

الف) اقدامات حمایتی مستقیم

۱) سازمان بهزیستی: جمعا ۱۲۷۸ مجتمع حمایتی دارد که برای هر ۱۵ آبادی روستایی در کشور فقط یک مجتمع حمایتی بهزیستی وجود دارد. سازمان بهزیستی خدمات مختلفی از قبیل مهد کودک، آموزش فنی و حرفه‌ای، خدمات توانبخشی و نیز حمایت از خانواده‌های بی‌سرپرست ارائه می‌کند. ۲) کمیته امداد امام خمینی: کمیته امداد امام خمینی ارائه خدمات مختلفی از قبیل خدمات درمانی، خدمات فرهنگی، فعالیت‌های عمرانی و خدمات اعتباری شامل پرداخت وام‌های خودکفایی و قرض‌الحسنه را به عهده دارد. ۳) کمیته پانزده خرداد: از طریق این کمیته کمک‌هایی به خانوار شهید، جانباز، مفقودالثر و مستضعف ارائه می‌شود.

ب) اقدامات حمایتی غیرمستقیم

۱) ترویج کشاورزی: مهمترین هدف ترویج ارتقای دانش فنی به منظور افزایش تولید کشاورزی و در نتیجه افزایش درآمد کشاورزان روستایی است. ۲) ارائه خدمات تولیدی: از طریق حدود ۲ هزار مرکز خدمات کشاورزی روستایی و عشایر در کشور خدمات تولیدی و فنی در زیربخش‌های باغداری، زراعت، دامداری و... ارائه می‌شود. ۳) اقدامات زیربنایی: به منظور اصلاح ساختار خدمات‌رسانی به روستاها در برنامه اول توسعه طرح مطالعات بهسازی روستایی انجام گرفت که این رقم طی سال‌های ۱۳۷۶-۱۳۷۳ به ۷۸۲ طرح افزایش یافت و تا پایان برنامه دوم توسعه حدود ۲ هزار و ۵۶۰ طرح بهسازی برای روستاهای مرکزی تهیه شد و ۳/۹ میلیون نفر از ساکنان روستاها تحت پوشش طرح بهسازی قرار گرفتند. بدون شک هرگونه مقابله با فقر روستایی باید از طریق تقویت حامیان مستقیم و غیر مستقیم روستا صورت پذیرد.

در سال‌های پایانی دهه‌ی بیستم برخی از فرایندهای عینی از قبیل جهانی شدن، رشد اقتصاد نوین جهانی، تضعیف دولت رفاه در کنار فرایندهای فکری و فرهنگی همچون نقد نظام‌های سیاسی و اقتصادی و الگوهای رایج توسعه اقتصادی، فقرزدایی و رفاه اجتماعی را به چالش کشیدند. نتیجه این چالش طرح رویکرد توسعه اجتماعی روستاییان یا توسعه جامعه محور آنها بود. رویکردی که می‌بایستی با تکیه بر برنامه‌های فقرزدایی و رفاه اجتماعی، آن هم با تأکید بر توسعه کشاورزی، انجام گیرد. سرمایه‌گذاری عمرانی اختصاص داده شده به کشاورزی و بخش روستایی کمتر از آن است که بر اساس تولید ناخالص داخلی GDP سزاوار دریافت آن هستند. - زیربنای روستایی یعنی حمل و نقل، ارتباطات و آبیاری اغلب بسیار ناکافی و نامناسب است.

- عدم هدف‌دار بودن برنامه‌ها مربوط به کاهش فقر و عدم برخورد علت و معلولی در هنگام مطالعه و بررسی روستا را می‌توان از دلایل توسعه‌نیافتگی روستاها و افرادی در بین روستاییان برشمرد. بر این اساس به گفته‌ی کارشناسان اقتصادی برای کاهش فقر در روستاها و توسعه آنها، باید توانمندسازی روستاییان و رابطه فقر با سرمایه اجتماعی در کانون مطالعات و بررسی‌ها قرار گیرد.

مقابله با فقر روستاییان

مقابله با فقر روستایی از سویی بسیار ساده و از سوی دیگر بسیار پرهزینه و دشوار است. ولی با این حال در چهار دهه‌ی گذشته روش‌های متفاوتی در چارچوب الگوهای توسعه بخصوص در کشورهای جهان سوم برای کمک به طبقات فقیر و بهبود وضع زندگی آنان اتخاذ شده است که در این جا به مهمترین آن‌ها اشاره می‌کنیم. - با توجه به آن که اکثر روستانشینان به فعالیت‌های کشاورزی و یا مشاغل وابسته به آن اشتغال دارند، می‌توان تصور کرد که کوشش‌های لازم برای توسعه کشاورزی، وسیله‌ی لازم برای بهبود نسبی وضع زندگی روستانشینان و در نتیجه محو تدریجی فقر را فراهم خواهد ساخت.

- به منظور اینکه خدمات مختلف به مردم روستایی رسانده شود، یکی از سیاست‌های مهم شناسایی و تعیین هدف است. اگر به جای آن که خدمات عمومی را در دسترس همگان بگذاریم یک گروه خاص را هدف آن خدمات قرار دهیم، در واقع منابع بودجه‌ای لازم برای تولید آن خدمات را کاهش داده‌ایم و از سوی دیگر تعیین هدف موجب کاهش میزان انحراف می‌شود.

- از آنجایی که توسعه روستایی یک علم پویا است، به نگرش سیستمی مبدل می‌شود